

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รากแก้วที่สำคัญต่อการพัฒนาศิลปะการแสดงและการผลิตทางวัฒนธรรมนั้น ได้แก่ งานวรรณกรรมและศิลปกรรม อันแตกแขนงเป็นงานทางวัฒนธรรมหลายสาขา อาทิ งานนาฏกรรม งานดนตรีกรรม ภาพยนตร์ และอื่นๆ ซึ่งนอกจากจะเป็นงานที่สร้างสรรค์เพื่อสุนทรีย์และการละเล่น การบันเทิงและสันทนาการ การจรรโลงใจ หรือเป็นการแสดงออกถึงความสามารถในเชิงช่าง เชิงศิลปะ ตลอดจนบ่งบอกถึงควมมีรสนิยมของผู้สร้างสรรค์แล้ว ยังมีความสำคัญในเชิงพาณิชย์ ทั้งในการสร้างรายได้แก่ผู้สร้างสรรค์เป็นปัจเจก หรือการพัฒนาการผลิตสู่ระบบอุตสาหกรรมที่สามารถผลิตงานออกมาได้คราวละจำนวนมาก กล่าวคือ จากงานศิลปะอันเป็นงานทางวัฒนธรรมก็ได้กลายเป็น “สินค้า” อันเป็นการสร้างสรรค์จากมรดกทางความคิด ภูมิปัญญา ที่สั่งสมจากรากเหง้าของบรรพบุรุษและแผ่นดินแม่ นั้นได้ผลิดอกออกผลแปรค่าเป็นเม็ดเงินอันส่งผลต่อสถานะเศรษฐกิจของประเทศ ตลอดจนการตีเป็นมูลค่าเพื่อคำนวณรายได้มวลรวมของประเทศ (Gross Domestic Product) ที่เปรียบเสมือนตัวชี้วัด KPI (Key Performance Indicator) ที่สะท้อนการทำงานของรัฐบาลและสถานภาพทางการเงินของประเทศ

ในปัจจุบันงานทางวัฒนธรรมได้ทวีความสำคัญในเชิงพาณิชย์จนเป็น “อุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม” (Cultural Industry) ซึ่งมีบทบาทอย่างมากต่อการพัฒนาประเทศ ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ.1999 อุตสาหกรรมบันเทิง ทั้งภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์ วิดีโอ งานดนตรี สิ่งพิมพ์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศสหรัฐอเมริกาถึง 79,850 ล้านดอลลาร์¹ สหรัฐฯ ซึ่งถือเป็นสินค้าส่งออกที่ทำรายได้สูงสุดในปีนั้น เป็นต้น ซึ่งสามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จเชิงมูลค่าของงานวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งก็คือ การพัฒนางานเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้เป็นจำนวนมากอย่างรวดเร็ว ซึ่งการเป็นที่ยอมรับในวงกว้างนั้น จะสามารถสร้างฐานนิยมอันแข็งแกร่งส่งผลต่อรายได้ของประเทศและที่สำคัญอีก

¹ จักรกฤษณ์ ครอบพจน์, “ลิขสิทธิ์ในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล”, กฎหมายใหม่ ฉบับที่ 82 (เมษายน

ประการหนึ่งก็คือ การแพร่ของกระแสวัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ ที่สามารถเป็นที่นิยมได้กว้างขวางและรวดเร็วในระดับนานาชาติ ย่อมมีศักยภาพในการก้าวสู่การเป็นผู้นำหรือมหาอำนาจทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจเรียกได้ว่า เป็นผู้ครอบงำทางวัฒนธรรม ซึ่งในทางตรงกันข้าม ประเทศที่ด้อยพัฒนาในอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมย่อมไม่สามารถเป็นที่ยอมรับในสังคมโลกได้กว้างขวางนัก นอกจากนี้จะไม่สามารถเป็นผู้นำกระแสวัฒนธรรมได้แล้ว ยังตกเป็นผู้ถูกครอบงำทางวัฒนธรรม ซึ่งได้รับการแพร่เข้ามาของวัฒนธรรมประเทศอื่นๆ เมื่อตกเป็นผู้ตามก็มักจะเกิดการเลียนแบบทางวัฒนธรรมจนเกิดปัญหาการลอกเลียนหรือการละเมิดลิขสิทธิ์ (Piracy, Infringement) ขึ้น ซึ่งนอกจากจะผิดกฎหมายแล้ว ยังได้รับการตราหน้าจากสังคมโลกว่าเป็นคนขโมยความคิดหรือผู้ละเมิดลิขสิทธิ์ (Pirate, Copyright Infringer) อีกด้วย

จากปัญหาดังกล่าว “ลิขสิทธิ์” (Copyright) จึงเป็นที่กล่าวถึงในสังคมโลก โดยมีจุดเริ่มต้นในประเทศอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1710 เมื่อรัฐสภาอังกฤษได้ออกกฎหมายควีนแอนน์ (Statute of Anne) และต่อมาเมื่อมีการทำอนุสัญญาเพื่อการคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรมกรุงเบิร์น (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works) ในปี ค.ศ. 1886 หลักกฎหมายลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศจึงได้ถูกกำหนดขึ้น² ซึ่งคุ้มครองเฉพาะงานวรรณกรรมและศิลปกรรมโดยเพิ่มเติมจากอนุสัญญาปารีสเพื่อคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมในปี ค.ศ. 1883 หลังจากนั้นการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ก็ได้ทวีความสำคัญในการสร้างข้อตกลงระหว่างประเทศ เช่น อนุสัญญากรุงโรม ในปี ค.ศ. 1961 อันคุ้มครองนักแสดง ผู้ผลิตสิ่งบันทึกเสียง และองค์กรแพร่เสียงแพร่ภาพ อนุสัญญาอชิงตัน ในปี ค.ศ. 1989 อันคุ้มครองเกี่ยวกับการออกแบบผังภูมิวงจรมีค่ามหาศาลในยุคแห่งการบริการข้อมูลข่าวสาร ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, Including Trade in Counterfeit Goods ; TRIPs) ในปี ค.ศ. 1995 ได้ให้ความคุ้มครองแก่โปรแกรมคอมพิวเตอร์และงานที่เกี่ยวข้อง โดยจะเห็นได้ว่าการพัฒนาผลิตผลทางปัญญาใหม่ๆ อันเกิดจากมันสมองของมนุษย์ได้มีการเรียกร้องให้เกิดการคุ้มครองทางกฎหมายและได้เกิดระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาขึ้น ตลอดจนมีพัฒนาการอย่างไม่หยุดนิ่งตราบเท่าที่มนุษย์จะหยุดสร้างสรรค์ผลิตผลทางปัญญานั้นเอง โดยมีเหตุผลของการคุ้มครองโดยกฎหมายที่สำคัญ เพื่อให้ผู้สร้างสรรค์ได้รับสิทธิในการควบคุม (Right to Control) หรือ

² จักรกฤษณ์ ครอบพจน์, “ลิขสิทธิ์ในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล”, กฎหมายใหม่, น.4

แสวงหาผลประโยชน์จากการเผยแพร่งาน (Benefit from the Communication) ซึ่งผู้สร้างสรรค์นั้นสมควรจะได้รับผลประโยชน์จากการสร้างสรรค์งานอันมาจากแรงงาน ความอุตสาหะ และฝีมือของตนอย่างยุติธรรม อีกทั้งเมื่อผู้สร้างสรรค์ได้รับความเป็นธรรมจากสังคมด้วยผลตอบแทนอันสมควรก็จะก่อให้เกิดกำลังในการสร้างสรรค์งานทางวัฒนธรรมใหม่ๆ อันส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรม ซึ่งท้ายที่สุดก็จะตกเป็นมรดกทางวัฒนธรรมแก่สังคมนั้นๆ ต่อไป หรือจะเป็นเหตุผลอันเกี่ยวเนื่องต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอันเกิดจากอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม เหตุผลทางด้านศีลธรรมว่าด้วยการคุ้มครองชื่อเสียงเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์ หรือ “ธรรมสิทธิ” (Droit Moral, Moral Right) ตลอดจนเหตุผลทางชื่อเสียงเกียรติคุณของประเทศไทย ที่การคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ เป็นผลให้เกิดการเพิ่มพูนงานสร้างสรรค์งานทางวัฒนธรรมแล้ว ประเทศที่มีพัฒนาการที่ดีจากการสร้างสรรค์งาน ย่อมสมควรจะได้รับการเคารพยกย่องจากนานาประเทศในการสร้างศิลปวิทยาการอันเปี่ยมไปด้วยคุณค่าเหล่านั้นด้วย

สำหรับประเทศไทยมีบันทึกทางประวัติศาสตร์กล่าวถึงรากฐานของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ว่า มีพื้นฐานจากประกาศของพระสมุทวชิรญาณ ในปี พ.ศ.2435 หรือ ปี ค.ศ.1892 ในรัชสมัยแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โดยเนื้อหาระบุว่าให้กรรมการสัมปาทิสภา ซึ่งเป็นผู้บริหารมีอำนาจให้อนุญาตในการทำหนังสือได้ ซึ่งต่อมาได้มีการออกตรากฎหมาย “พระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ” พ.ศ.2444 หรือปี ค.ศ.1901 เพื่อคุ้มครองผู้สร้างสรรค์หนังสือเล่มอื่นๆ ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้สอดคล้องกับกฎหมายควีนแอนนี ซึ่งเชื่อกันว่า พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ พระโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงสำเร็จการศึกษาด้านกฎหมายจากประเทศอังกฤษเป็นผู้ทรงแนะนำมาใช้ในประเทศไทย ต่อมาได้มีการยอมรับกฎเกณฑ์ของระบบลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศภายใต้อนุสัญญาเพื่อการคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรมกรุงเบิร์น โดยมีพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม ปี พ.ศ.2474 หรือปี ค.ศ.1931 ซึ่งบังคับใช้มาเป็นเวลานานถึง 47 ปี³ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขใดๆ จนกระทั่งความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการในด้านการบันทึกภาพและเสียง ตลอดจนการแพร่เสียงแพร่ภาพ อันทำให้เกิดการสร้างสรรค์งานประเภทใหม่ๆ เช่น ภาพยนตร์และงานสิ่งบันทึกเสียง ประกอบกับอัตราโทษที่กำหนดไว้แต่เดิมนั้นต่ำกว่าที่ควรจะเป็นในการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจจึงได้มีการทบทวนและประกาศใช้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฉบับ พ.ศ. 2521

³ ไซยยศ เหมือนรัชตะ, ย่อหลักกฎหมายลิขสิทธิ์, พิมพ์ครั้งที่ 2 , (กรุงเทพมหานคร: นิติ

หรือปี ค.ศ.1978 แทนฉบับเดิม จวบจนปี พ.ศ.2537 หรือปี ค.ศ.1994 ประเทศไทยต้องยอมรับกฎเกณฑ์ใหม่ๆตามความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (TRIPs) และประกาศใช้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 หรือปี ค.ศ.1994 เพื่อให้ได้มาตรฐานสากลและทันสมัยมากขึ้น ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้บังคับใช้มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้คุ้มครอง “งานอันมีลิขสิทธิ์”(Copyright Work) อันได้แก่ งานวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรืองานอื่นใดในแผนกวรรณคดี วิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ⁴

จะเห็นได้ว่างานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 นั้นครอบคลุมงานทางวัฒนธรรมอันเป็นอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมไว้ทั้งสิ้น ทั้งนี้ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายลิขสิทธิ์ก็เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้สร้างสรรค์เป็นที่ตั้ง แต่ต้องยอมรับว่าผู้ที่ได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายในปัจจุบันนั้นส่วนใหญ่จะเป็นบริษัทและนายทุน รวมไปถึงการใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ในการปกป้องผลประโยชน์ของประเทศเป็นสำคัญ ทั้งนี้ก็เพราะการละเมิดลิขสิทธิ์นั้นส่งผลกระทบต่อผู้สร้างสรรค์ บริษัทผู้ผลิต ตลอดจนประเทศนั้นๆ ในแง่ของผลประโยชน์และรายได้ เนื่องจากผู้ละเมิดลิขสิทธิ์ได้ทำการลอกเลียนแบบงานอันมีลิขสิทธิ์นั้นๆออกมาเป็นจำนวนมากและจำหน่ายในราคาที่ถูกกว่างานอันมีลิขสิทธิ์ของแท้ โดยมีการผลิตตั้งแต่รายย่อยจนกระทั่งการผลิตเป็นอุตสาหกรรมระดับประเทศ ยกตัวอย่างเช่น ประเทศโรมาเนีย ที่เคยยากจนมากหลังจากแยกตัวออกมาจากระบบสังคมนิยม และสามารถก้าวขึ้นสู่ประเทศผู้ผลิตชั้นนำของยุโรปตะวันออกในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศด้วยระยะเวลาอันรวดเร็ว ประธานาธิบดี Basescu ได้ยอมรับอย่างภาคภูมิใจว่าประเทศของตนเติบโตมาจากการลอกเลียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ของ Microsoft ของประเทศสหรัฐอเมริกา นั่นเอง โดยการสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์นั้นช่วยในคนรุ่นใหม่ในโรมาเนียเข้าถึงคอมพิวเตอร์ และสามารถพัฒนาความสามารถในการคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศจนเป็นที่ยอมรับในระดับโลก ซึ่งจากการประมาณการของ Business Software Alliance (BSA) ประเทศโรมาเนียมีการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ละเมิดลิขสิทธิ์สูงถึงร้อยละ 74 เป็นต้น⁵

ประเทศมหาอำนาจแห่งอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็น ประเทศสหรัฐอเมริกา อันมีอุตสาหกรรมบันเทิงเป็นสินค้าส่งออกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ประเทศอังกฤษ ผู้

⁴ รัชชัย ศุภผลศิริ, ระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทย, น.21

⁵ <<http://torrentfreak.com/piracy-worked-for-us-says-romanian-president>>, April 10

ส่งออกงานดนตรีกรรมและสิ่งบันทึกเสียงรายใหญ่ของโลก ประเทศเยอรมัน ผู้ส่งออกงานออกแบบทางสถาปัตยกรรมและเครื่องกล ประเทศอิตาลี ผู้ส่งออกสินค้าแฟชั่นชั้นนำ ประเทศญี่ปุ่น ส่งออกการ์ตูนและแอนิเมชัน หรือประเทศเกาหลีใต้ ผู้ส่งออกภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ และอุตสาหกรรมบันเทิงนั้นได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงในการละเมิดลิขสิทธิ์จากทั้งในและนอกประเทศ

กฎหมายลิขสิทธิ์ (Copyright Law) จึงเป็นมาตรการที่แต่ละประเทศนำมาใช้ในการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์เพื่อรักษาสถานภาพความเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมของตนและที่สำคัญยังเป็นการปกป้องในเรื่องผลประโยชน์ คนส่วนใหญ่จึงเข้าใจว่า กฎหมายลิขสิทธิ์นั้นเป็นเครื่องมือในการรักษาผลประโยชน์ให้กับผู้ใดผู้หนึ่ง หรือประเทศใดประเทศหนึ่งนั้นๆ เป็นหลัก ซึ่งเป็นการตีความที่ถูกต้องเพียงด้านเดียวเท่านั้น เพราะหากพิจารณาให้ละเอียดลงไป ก็ให้เห็นเจตนารมณ์อีกด้านหนึ่งของกฎหมายลิขสิทธิ์ที่สำคัญเช่นกัน นั่นก็คือ การมุ่งให้เกิดดุลยภาพในสังคม โดยให้สังคมได้รับประโยชน์จากการสร้างสรรค์ของเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์ กล่าวคือ เมื่องานอันมีลิขสิทธิ์นั้นๆ สิ้นสุดการคุ้มครองหรือมีการละเมิดลิขสิทธิ์แล้ว จะกลายเป็นสมบัติของสาธารณะซึ่งทุกคนสามารถใช้ได้โดยไม่ต้องจ่ายค่าตอบแทน และไม่มีผู้ใดสามารถอ้างความเป็นเจ้าของงานได้⁶ เรียกว่างานนั้นๆ จะตกเป็น “สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรม” (Public Domain) ถือเป็นการคืนองค์ความรู้กลับสู่สังคม และ ก่อให้เกิดความสมดุลในวัฏจักรการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญาต่อไป โดยองค์ความรู้เหล่านั้นจะเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาด้านการศึกษาซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์งานทางวัฒนธรรมอันมีคุณค่าอันสามารถต่อยอดจากงานของผู้สร้างสรรค์งานทางวัฒนธรรมรุ่นก่อนๆ ตลอดจนสามารถอ้างอิงในการค้นคว้าและหาข้อมูลเพื่อการศึกษาได้เป็นอย่างดี

แม้ว่าประเทศไทยจะมีวิวัฒนาการของกฎหมายลิขสิทธิ์เป็นระยะเวลายาวนาน แต่ก็กล่าวได้ว่าสังคมไทยยังมีการเข้าถึงกฎหมายลิขสิทธิ์ไม่มากเท่าที่ควรโดยเห็นได้จากการขาดความรู้ ความเข้าใจ และมีการละเมิดลิขสิทธิ์ที่สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวันจนชินตา อีกทั้งยังมีการจับกุมผู้กระทำความผิดฐานละเมิดลิขสิทธิ์อยู่เป็นนิจ ผู้กระทำความผิดเมื่อพ้นโทษก็กลับมากระทำผิดอีกซ้ำแล้วซ้ำเล่า เหตุเพราะต้นทุนของสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์นั้นต่ำและจำหน่ายได้กำไรสูงนั่นเอง นอกจากนี้จะตั้งในละเมิดลิขสิทธิ์แล้วอีกส่วนหนึ่งเกิดมาจากการขาดความตระหนักรู้ในคุณค่าและความสำคัญของงานอันมีลิขสิทธิ์อันมาจากความเพียรพยายามในการสร้างสรรค์ผลงานของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งหากสังคมเกิดความตระหนักในแง่ของคุณค่าของงานอันมีลิขสิทธิ์จะไม่

⁶ รัชชัย ศุภผลศิริ, ระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทย, (2544), น.29

เกิดหรือมีอัตราที่ลดลงของการบริโภคงานละเมิดลิขสิทธิ์ และจะส่งผลให้วงจรแห่งการละเมิดลิขสิทธิ์สิ้นสุดลง ตามอุปสงค์ อุปทานในหลักเศรษฐศาสตร์ ทั้งนี้การขาดการรับรู้ที่เพียงพอของประชาชน จึงเป็นปัจจัยสำคัญในความไม่เข้าใจเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายลิขสิทธิ์ ซึ่งแม้ว่าภาครัฐและเอกชนได้พยายามรณรงค์ให้เกิดกระแสต่อต้านและลดการละเมิดลิขสิทธิ์มากสักเพียงใด ก็เป็นเพียงการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุและยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร ที่สำคัญประชาชนยังไม่เข้าใจและเห็นในประโยชน์ที่แท้จริงของกฎหมายลิขสิทธิ์ ต่างคิดเพียงว่าเป็นกฎหมายที่เอื้อประโยชน์แก่ผู้สร้างสรรค์หรือนายทุนเท่านั้น จึงไม่รู้สึกรู้สึกในการเป็นผู้ละเมิดลิขสิทธิ์หรือเป็นผู้บริโภคของละเมิดลิขสิทธิ์ซึ่งมีราคาถูกกว่า ซึ่งส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงโดยตรงต่อพัฒนาการของอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมของประเทศไทย เพราะการละเมิดลิขสิทธิ์นั้นลุกลามไปถึงงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้สร้างสรรค์ของประเทศไทยเองเป็นจำนวนมาก ตลอดจนกระทบถึงประเทศผู้ผลิตอื่นๆ อีกด้วย ซึ่งเปรียบเสมือนการทำลายวัฏจักรแห่งความเจริญงอกงามของงานทางวัฒนธรรมแห่งมวลมนุษยชาติอีกด้วย ตลอดจนจากรายงานล่าสุดของการจัดสถานะประเทศไทยตามกฎหมายการค้าของสหรัฐฯ (US Trade Representative : USTR) มาตรา 301 พิเศษประจำปี พ.ศ. 2550 ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2550 ได้ประกาศให้ประเทศไทยเป็น”ประเทศที่ถูกจับตามองเป็นพิเศษ”(Priority Watch List – PWL)⁷ในเรื่องของการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา⁸ จากเดิมที่เคยอยู่ในรายชื่อของประเทศที่ถูกจับตามอง (Watch List – WL) เท่านั้น ทั้งนี้เหตุผลส่วนหนึ่งที่สำคัญมาจากผลของการขาดความรู้ ความเข้าใจในเจตนารมณ์ของกฎหมายลิขสิทธิ์อย่างแท้จริงอันนำมาซึ่งอัตราการละเมิดลิขสิทธิ์ที่สูงนั่นเอง

จากประเด็นหลักทั้ง 2 ประการอันได้แก่ การขาดความรู้ ความเข้าใจในเจตนารมณ์ และประโยชน์ของกฎหมายลิขสิทธิ์ และ การขาดการบริหารจัดการงานอันมีลิขสิทธิ์และสาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมที่ดีพอและสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายลิขสิทธิ์ ได้จุดประกายความคิดของผู้ศึกษาให้สนใจและศึกษาความเป็นไปได้ที่จะจัดตั้ง “ศูนย์สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย” (Thailand Public Domain Center; TPDC) เพื่อเป็นการแก้ปัญหาในเรื่องลิขสิทธิ์อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของการนำสาธารณสมบัติทางวัฒนธรรม

⁷ กรมทรัพย์สินทางปัญญา,

<<http://www.ipthailand.org/dip/index.php?option=com=content&task=view&id=466&Itemid=492>>, 12 ธันวาคม 2549

⁸ เว็บไซต์นูดอตคอม, <http://news.sanook.com/social/social_129307.php>, 4 พฤษภาคม

กลับคืนสู่สังคมเพื่อให้เกิดการศึกษาค้นคว้าและเกิดประโยชน์แก่ผู้ศึกษานั้นๆ มาบริการอย่างครบวงจร ตลอดจนมีการส่งเสริมให้เกิดการตระหนักรู้คุณค่าของงานอันมีลิขสิทธิ์โดยอาศัยสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อสารสนเทศ หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งช่องทางเหล่านี้เอื้อให้เกิดประโยชน์ในการอำนวยความสะดวกในการศึกษาเชิงกว้างและลึกแก่ผู้ศึกษาทั่วไปด้วยสื่อที่เหมาะสมกับความสามารถในการเข้าถึงของผู้ศึกษานั้นๆตามอัธยาศัย (Informal Education) ตลอดจนสอดคล้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) และที่สำคัญผู้ศึกษาได้หวังผลในการบูรณาการทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาในด้านการแสดงและการผลิตงานทางวัฒนธรรมที่ได้รับพัฒนาจากสาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมที่จะเป็นแหล่งทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) ที่จะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศสืบไป

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาข้อมูล องค์ความรู้ เกี่ยวกับแนวโน้ม ความเป็นไปได้และการจัดตั้งศูนย์สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการศูนย์สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการจัดตั้งศูนย์สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

1.3 ขอบเขตของโครงการ

โครงการทางวัฒนธรรมฉบับนี้ได้ศึกษาเรื่องการจัดตั้งศูนย์สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย โดยนำการวิเคราะห์บริบทและสภาพแวดล้อมทางสังคมตลอดจนปัญหาเกี่ยวเนื่องกับงานอันมีลิขสิทธิ์มาศึกษาและนำการบริหารจัดการมาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา และมุ่งเน้นในการส่งเสริมการนำสหวิทยาการและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยนำเอางานอันมีลิขสิทธิ์ทั้ง 9 ประเภทอันได้แก่ งานวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ ตลอดจนงานอื่นใดในแผนกวรรณคดี วิทยาศาสตร์ หรือศิลปะ ทั้งที่พ้นจากการคุ้มครองโดยกฎหมายลิขสิทธิ์อันตกเป็นสาธารณสมบัติทางวัฒนธรรม และทั้งที่ยังอยู่ในการคุ้มครองโดยกฎหมายลิขสิทธิ์ โดยจะ

ครอบคลุมในส่วนของการได้มาซึ่งสาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมของประเทศไทยเป็นหลัก ทั้งนี้จะอ้างอิงจากพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 แต่ทั้งนี้จะไม่ครอบคลุมการได้มาซึ่งสาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมของประเทศอื่นๆ ในรายละเอียดปลีกย่อย แต่จะมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจในหลักการของการได้มาซึ่งงานเหล่านั้น เนื่องด้วยระยะเวลาการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ของแต่ละประเทศนั้นมีความแตกต่างกัน อีกทั้งยังไม่ครอบคลุมถึงรายละเอียดทางด้านการออกแบบ โครงสร้างอาคาร การก่อสร้าง ตลอดจนรายละเอียดของการแบ่งที่ดินอันคาดว่าจะได้รับของศูนย์สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมแห่งประเทศไทยจากโครงการพัฒนาพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยเพื่อเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมนานาชาติ ของกระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งยังไม่มีเอกสารระบุถึงการจัดสรรพื้นที่อย่างชัดเจน ดังนั้นโครงการทางวัฒนธรรมนี้จะมีขอบเขตการดำเนินโครงการดังต่อไปนี้

- 1.3.1. การศึกษาปริบท สิ่งแวดล้อม และแนวโน้มในการจัดตั้งศูนย์สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย โดยนำข้อมูลจากสภาพแวดล้อมจากอดีตที่สำคัญอันเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ จนถึง เดือนธันวาคม พ.ศ.2550
- 1.3.2. การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการศูนย์สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
- 1.3.3. การศึกษาและวางองค์ประกอบต่างๆ อันจะเกิดขึ้นภายในศูนย์สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วนหลักๆ อันได้แก่
 - ส่วนการบริหารงานส่วนกลาง (TPDC Head Office)
 - ส่วนการบริหารและจัดการงานสาธารณสมบัติทางวัฒนธรรม (TPDC Multimedia Library)
 - ส่วนการบริหารและจัดการงานอันมีลิขสิทธิ์และลิขสิทธิ์กำพัว (Copyright Clearing Center; CCC & Orphan Work Center; OWC)
- 1.3.4. การศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการตลาดของศูนย์สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

1.3.5. การศึกษาถึงประโยชน์แก่ผู้ใช้บริการกลุ่มต่างๆ ตลอดจนข้อเสนอแนะอันมีประโยชน์ต่อการ
การศึกษาต่อเนื่อง และการนำไปใช้จริงของการจัดตั้งศูนย์สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมแห่ง
ประเทศไทย

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรม (Public Domain) หมายถึง งานอันมีลิขสิทธิ์ทั้ง 9
ประเภทอันได้แก่ งานวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์
สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ ตลอดจนงานอื่นใดในแผนกวรรณคดี วิทยาศาสตร์ หรือ
ศิลปะ ที่สิ้นสุดการคุ้มครองโดยกฎหมายลิขสิทธิ์หรือหมดอายุแล้ว ตลอดจนงานที่ละลิขสิทธิ์แล้ว

งานอันมีลิขสิทธิ์ (Copyright Work) หมายถึง งานสร้างสรรค์ประเภทวรรณกรรม
นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่
ภาพ ตลอดจนงานอื่นใดในแผนกวรรณคดี วิทยาศาสตร์ หรือศิลปะ

งานลิขสิทธิ์กำพร้า (Orphan Work) หมายถึง งานอันมีลิขสิทธิ์ ที่ยาก หรือไม่
สามารถติดต่อกับเจ้าของหรือผู้ถือลิขสิทธิ์ได้

ความหวาดระแวงต่อการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ (Copyright Paranoid) หมายถึง
ความหวาดระแวงต่อการนำงานอันมีลิขสิทธิ์ไปใช้ของบุคคล องค์กร หรือบริษัทต่างๆ ที่ต้องการนำ
งานชิ้นนั้นๆ ที่ไม่ทราบที่มา เจ้าของ หรือผู้ถือครองลิขสิทธิ์ ซึ่งอาจจะส่งผลให้เกิดการฟ้องร้อง หรือ
เป็นคดีความ และตกเป็นผู้ละเมิดลิขสิทธิ์ในที่สุด ทั้งที่ไม่มีเจตนาจะละเมิดลิขสิทธิ์ในงานชิ้นนั้นๆ

โดยมีที่มาคือ ในปี ค.ศ. 1863 เครพเพลิน (Emil Krepellin) จิตแพทย์ชาวเยอรมัน เป็น
ผู้เริ่มใช้คำนี้เพื่ออธิบายลักษณะของโรคทางจิตเวชที่มีอาการหลงผิดชนิดหวาดระแวงที่ผูกเป็น
เรื่องราวโดยรากฐานมาจากการตีความผิดจากความเป็นจริงและได้ยึดถือไว้เหนียวแน่นเป็น
เวลานาน ซึ่งในปัจจุบันได้มีการใช้คำว่า ภาวะหวาดระแวง กับวงการแพทย์ในความหมายของ
พฤติกรรมที่เกิดจากความคิดที่หวาดระแวง กลัวอย่างขาดเหตุผล มีความหลงผิดคิดว่าคนอื่นเป็น
ศัตรู เมื่อผู้ใดแสดงพฤติกรรมอะไรก็จะนึกว่าจะต้องพาดพิงหรือมีภัยมาสู่ตน ตลอดจนคิดว่าผู้อื่น

จะทำร้าย แต่ผู้ที่ตกอยู่ในภวะนั้นจะมีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อการหลงผิดอย่างเหมาะสม มีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ

ซึ่งมีลักษณะบางประการที่ใกล้เคียงกับ ภาวะหวาดระแวงต่อการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ แต่แตกต่างกันตรงที่ไม่ใช่อาการป่วยของโรคจิตเวชแต่อย่างใด แต่เป็นความหวาดระแวงต่อการนำงานอันมีลิขสิทธิ์ไปใช้ของบุคคล องค์กร หรือบริษัทต่างๆ ที่ต้องการนำงานชิ้นนั้นๆ ที่ไม่ทราบที่มาเจ้าของ หรือผู้ถือครองลิขสิทธิ์ ซึ่งอาจจะส่งผลให้เกิดการฟ้องร้อง หรือเป็นคดีความ และตกเป็นผู้ละเมิดลิขสิทธิ์ในที่สุด ทั้งที่ไม่มีเจตนาจะละเมิดลิขสิทธิ์ในงานชิ้นนั้นๆ นั้นเอง

การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานอันมีระบบการดำเนินงาน เป้าหมายวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานที่มีขั้นตอนโดยมีกรอบควบคุมที่ชัดเจน โดยผ่านการวางแผนอย่างรัดกุมและสอดคล้องกับเป้าหมาย เพื่อนำไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน

ศูนย์สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย (Thailand Public Domain Center; TPDC) หมายถึง แหล่งศึกษาค้นคว้า วิจัย และเผยแพร่ข้อมูลข้อมูลสาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศอันจะนำมาซึ่งการพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ยั่งยืนและมีระบบโดยเชื่อมโยงองค์กรของรัฐและเอกชนตลอดจนผู้สร้างสรรค์งานทางวัฒนธรรมและประชาชนทั่วไปเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการและกิจกรรมอันเกี่ยวข้องกับลิขสิทธิ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ในค่าของทรัพย์สินทางปัญญา ตลอดจนเป็นศูนย์บริหารจัดการงานอันมีลิขสิทธิ์ที่ครบวงจร และสามารถแก้ปัญหาอันเกี่ยวกับการนำงานลิขสิทธิ์ไปใช้ได้ดียิ่งขึ้น

1.5 ข้อจำกัดหรืออุปสรรคในการดำเนินโครงการ

ศูนย์สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมแห่งประเทศไทยมีการวางแผนภาพเป็นองค์การมหาชน ซึ่งมีรูปแบบการดำเนินการแบบไม่แสวงหาผลกำไร โดยมุ่งเน้นผลประโยชน์สาธารณะชนเป็นสำคัญ แต่เนื่องจากจำเป็นจะต้องมีการหารายได้เพื่อความอยู่รอดขององค์กรจึงจะต้องมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการตลาด ควบคู่ไปกับการประชาสัมพันธ์เพื่อให้เกิดรายได้ทั้งจากผู้สนับสนุน และรายได้อันจะเกิดจากศูนย์และองค์กรประกอบอื่นๆ ของศูนย์สาธารณสมบัติทาง

วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เพื่อนำรายได้มาสนับสนุนการดำเนินโครงการให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นประโยชน์แก่สังคมสืบไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแนวทางการบริหารและจัดการสาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมและงานอันมีลิขสิทธิ์ การบริหารจัดการองค์กร บริบทและสิ่งแวดล้อม อันมีผลต่อการวางแผนและแนวทางจัดตั้งศูนย์ สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ตลอดจนแนวทางการบริหารจัดการศูนย์อย่างมีประสิทธิภาพและความเป็นไปได้สูงสุด โดยประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงสาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมและตระหนักถึงความสำคัญของประโยชน์จากการศึกษา และมีแนวโน้มที่เกิด นิमितหมายที่ดีในการเข้าใจคุณค่าของงานอันมีลิขสิทธิ์ ตลอดจนสามารถเรียนรู้ความเป็นไปของประชาคมโลกที่มีการสร้างสรรค์งาน โดยสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ตามอัธยาศัยและความถนัดของแต่ละบุคคลด้วยวิธีต่างๆ และมีการนำองค์ความรู้ที่ได้จากศูนย์มาใช้ในการสร้างสรรค์งานทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อสังคมได้อย่างเหมาะสม และส่งผลดีต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามลำดับและเกิดดุลยภาพทางสังคมอย่างแท้จริง

2. เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการงานอันมีลิขสิทธิ์ได้อย่างเหมาะสมตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมายลิขสิทธิ์ อาทิ ผลประโยชน์อันพึงได้รับของผู้สร้างสรรค์งานทางวัฒนธรรม เป็นต้น มีระบบ โปร่งใส และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ทั้งนี้ก็เพื่อการดำรงอยู่ของวัฏจักรของการสร้างสรรค์งานทางวัฒนธรรม โดยการบริหารจัดการอันเหมาะสม จะทำให้ผู้สร้างสรรค์งานทางวัฒนธรรมได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรม ตลอดจนการเผยแพร่ผลงานให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ทั้งนี้เพื่อเป็นกำลังใจให้กับผู้สร้างสรรค์งานทางวัฒนธรรมได้เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ชิ้นงานใหม่ๆ ต่อไป ตลอดจนให้คำปรึกษา อำนวยความสะดวกและส่งเสริมอย่างเหมาะสมการนำงานอันมีลิขสิทธิ์ไปใช้อย่างถูกต้องตามกฎหมายโดยไม่ละเมิดลิขสิทธิ์อีกด้วย

1.7 สมมุติฐานการทำโครงการ

โครงการจัดตั้งศูนย์สาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมแห่งประเทศไทยจะเป็นนวัตกรรมใหม่ที่พลิกโฉมการบริหารจัดการงานอันมีลิขสิทธิ์ของประเทศไทย โดยประโยชน์มิใช่ตกเพียงแต่ประชาชนในประเทศแต่เป็นการรวบรวมและนำสาธารณสมบัติทางวัฒนธรรมกลับคืนสู่สาธารณะ

ทั้งนี้ก็เพื่อการพัฒนาการศึกษา ตลอดจนทลายกำแพงที่ขวางกั้นการเรียนรู้ให้สิ้นไปเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้แก่ประชาคมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาในการแสดงและการผลิตทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนและต่อเนื่องสืบไป